

Дзера О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики
імені Григорія Кочура
Львівського національного університету імені Івана Франка

ОМОВЛЕННЯ БІБЛІЙНОГО КОНЦЕПТУ ЛІНОЩІ В ПОЕМІ ІВАНА ФРАНКА «МОЙСЕЙ» ТА ЙОГО РЕВЕРБАЛІЗАЦІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ВІРИ РІЧ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню стратегії Віри Річ щодо ревербалізації біблійного концепту ЛІНОЩІ, актуалізованого в поемі І. Франка «Мойсей». Доведено, що в творчості І. Франка цей біблійний концепт нашаровує актуальні соціокультурні смисли, які простежуються в його оригінальних і перекладних творах, а також статтях на соціально-політичну тематику. Майстерне поєднання біблійного, національного, соціального й індивідуального надзвичайно ускладнює цілісне сприйняття й відтворення поеми різними особистостями та соціальними суб'єктами іншої культури зі своєю історією й, відповідно, власними асоціаціями, викликаними П'ятикнижжям. Відчитуванню національно-маркованих смислів біблем оригіналу сприяв той факт, що британка Віра Річ володіла достатньою фоновною інформацією завдяки невтомній пошуковій роботі і науковим контактам з Україною.

Ключові слова: біблема, інтертекстуальність, концепт, концептосфера, ревербалізація концепту, перекладацька стратегія.

Постановка проблеми. Тема пророка, невизнаного власним народом, проходить через найвеличніші твори І. Франка, серед яких виділяються поеми «Смерть Каїна» і «Мойсей». Як зазначив Р. Бровер: «Визначні версії образотворчого мистецтва й літератури сформували наше розуміння біблійних персонажів» (*переклад авт. – О. Д.*) [1, с. 55]. Мірилом для всіх подальших тлумачень образу Мойсея дослідник слушно вважає скульптуру Мікеланджело. Українська нація має власний метабіблійний канон, створений генієм І. Франка. Його «Мойсей» – це могутнє послання власному народові, українська Книга Виходу, що зробила Мойсея українським культурним концептом.

Майстерне поєднання біблійного, національного та індивідуального надзвичайно ускладнює цілісне сприйняття й відтворення «Мойсея» різними особистостями для іншої культури з іншою історією й, відповідно, іншими асоціаціями, викликаними П'ятикнижжям. Нині існує чотири повні переклади поеми І. Франка англійською мовою – Володимира Семенини (1938), Віри Річ (у трьох версіях 1956, 1973, 2006), Адама Гніддя (1987), Богдана Мельника (2002) та Романа Карпішки (2006, переробл. 2016, на правах рукопису).

Географія перекладів охоплює Великобританію, Сполучені Штати й Канаду; при цьому всі перекладачі за винятком Віри Річ мають українське коріння. Однак саме Віра Річ не просто перекладала поему, а завдяки їй народилася й сформувалася як перекладач. «Пролог» до поеми у прямому сенсі став прологом до її творчого життя. 1956 року в день свого двадцятиліття Фейт (майбутня Віра) Елізабет Джоан Річ прийняла пропозицію українського приятеля В. Микули перекласти

цей твір. Переклад вийшов друком наступного року в журналі «The Ukrainian Review». 1973 року повний текст «Мойсея» в перекладі Віри Річ (з дещо переробленим «Прологом») увійшов до збірки “Moses and other poems by I. Franko”. 2006 року, відзначивши в стінах Львівського національного університету імені Івана Франка п'ятдесятилітній ювілей перекладацької діяльності і водночас перекладу Франкового «Прологу», Віра Річ створила новий варіант перекладу «Мойсея», однак продовжувала допрацьовувати його до кінця життя.

Віра Річ – одна з небагатьох перекладачів, яким удалося осмислити Франків біблійний інтертекст невизнаного пророка в цілості, оскільки вона відтворила обидві поеми І. Франка, джерелом яких слугує П'ятикнижжя, – «Смерть Каїна» та «Мойсей». У цих перекладах їй удалося гармонійно поєднувати традиційні формули канонічної британської Біблії короля Якова з «одивненою» для англومовлянина стилістикою церковнослов'янської Біблії та авторською метабіблійною образністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історію англійських перекладів Франкового «Мойсея», передусім його «Прологу», докладно досліджували Р. Зорівчак [2] та О. Лучук [3]. Перекладацькому доробку та стратегії Віри Річ присвячено монографію Г. Косів «Віра Річ. Творчий портрет перекладача». Одним із ключових елементів стратегії перекладачки авторка вважає інтертекстуальність. Послугуючись схемою, яку розробила В. Рижкова, Г. Косів розглядає інтертекстуальність як взаємозв'язок елементів: 1) одного і того ж тексту: відтворення повтору ключових слів; 2) на рівні *текст–текст*: відтворення цитат і алюзій; 3) на рівні *текст–культура*: відтворення архаїзмів, власних назв, реалій, синтаксису; 4) на рівні *текст–мова*: відтворення іншомовних укралень і стилізованої мови. Окремо проаналізовано інтертекстуальність перекладів Віри Річ з огляду на принципи британської полісистеми, тобто випадки, коли перекладач активізує вертикальний контекст власної культури [4, с. 137–152]. Однак поки що не дослідженим аспектом залишається біблійна концептосфера Франкового твору та її ревербалізація в перекладі.

Мета статті – окреслити стратегію Віри Річ щодо відтворення національно забарвленої біблійної інтертекстуальності Франкової поеми на прикладі ревербалізації біблійного концепту ЛІНОЩІ. У дослідженні оперуємо авторським терміном *біблема*, який розуміємо як ідіоматичні та неідіоматичні біблійні інтертексти, що вживаються в авторському мовленні.

Виклад основного матеріалу. Ключовий концепт, що вербалізується в поемі І. Франка «Мойсей» для характеристики народу Ізраїлю, – це ЛІНОЩІ. Вербалізаторами цього концепту

стають синоніми *лінивий* і *ледачий*, що характеризують народ Ізраїлю у трьох вузлових композиційних фрагментах: вступі, зав'язці й розв'язці. Це перша згадка про Ізраїль: «*Під подертими шатрами спить // Кочовисько ледаче*» [5, т. 5, с. 214], Мойсеєве пояснення притчі про терен: «*Горе тому нездарі-послу, // Що в ході задрімає // Або, божу зневаживши річ, // І печать розламає! // Вийме інший посольство страшне // Лінохові з долоні, // Побіжить, і осягне мету, // І засяє в короні*» [5, т. 5, с. 227–228], і врешті фінальне перетворення юрби на націю: «*Ще момент – і Єгошуї крик // Гірл сто тисяч повторить; // Із номадів лінивих ся мить // Люд героїв сотворить*» [5, т. 5, с. 264]. Зауважимо, що І. Франко розумів концепт ЛІНОЦІ як духовну інертність (тут згадується чудовий Шевченків неологізм *недвіга серцем*), нездатність до поступу, ухилиння від боротьби. Усі ці смисли приховано чи відкрито І. Франко постулював у найважливіших статтях того часу «Дещо про себе самого» (1897), «Поza межами можливого» (1900), «Що таке поступ» (1903), «Одвертий лист до галицької української молодіжі» (1905). Порівняймо націєтворчу роль юного Єгошуї із закликом І. Франка до «галицької української молодіжі», що, як і «Мойсей», дагується 1905 роком: «Перед українською інтелігенцією відкриється тепер, при свобідніших формах життя в Росії, величезна діюва задача – *витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю*» (курсив. – О. Д.) [5, т. 45, с. 404].

Пошуки біблійних джерел приводять до грецького слова *νοθρος* (*nothros*) із Послання св. апостола Павла до Євреїв 6: 12, яке згідно з «Vine's Expository Dictionary of Biblical Words» (1985) позначає зневіру як протизагу впевненості і незмінній надії [6]: «*Щоб ви не розлінились, але переймали від тих, хто обітничі (Господні) успадковує вірою і терпеливістю*». Вербалізація згаданого концепту в біблійних текстах про Мойсея повна двозначності. У гнівній промові Господа до Мойсея й Арона з Книги Чисел народ Ізраїлю двічі (як і в поемі Франка!) названо *ледачою громадою* (Чис. 14: 27, 14: 35), проте лише в перекладах П. Куліша (1903) та І. Хоменка (1963). У геврейському оригіналі вжито слово *ra* – «поганий, злий», те ж – у церковнослов'янському перекладі *злий сонм* та всіх англійських перекладах *evil congregation*. Пояснити вживання слова *ледачий* у двох українських перекладах Книги Чисел складно. В ідіолекті П. Куліша *ледачий* – це не лише лінивий, але й морально-занепалий. (Про це, зокрема, згадує Андрій Ніковський у примітках до перекладу «Гамлета», який зробив М. Старицький [7, с. XVIII]).

У перекладі Біблії, особливо псалмів, цим словом як ключовим П. Куліш реалізував концепт ГРІШНИЙ; порівн.: «*Не тако нечестивий, не тако: Но яко прах*» [8, Пс. 1: 4] – «*Не так, не так ледачим буде, // Почезнуть, як пилина в полі*» [9, с. 5]. Можливо, Кулішеве тлумачення в поєднанні з власним розумінням проблеми юрби, яка ще не хоче стати нацією, наштовкнула І. Франка на схожу вербалізацію концепту ГРІШНИЙ.

Мабуть, найпростіше перекладацьке рішення щодо відтворення концептуальної біблеми Франкової поеми – прямий відповідник *lazy* (або *indolent*), як у перекладах В. Семенини, А. Гнідя, Б. Мельника та Р. Карпішки: *lazy normads* [10, с. 30, 92; 12, с. 58; 13, с. 9; 14, с. 15, 141]; *indolent* <...> *normad camp* [12, с. 38]. Проте це тільки поверхнева інтерпретація, що натякає на лінощі в буденних ситуаціях. Якщо Франків осуд Ізраїлю розглядати крізь призму грецького *nothros* у сенсі духовного, інтелектуального й морального занепаду, то його відповідники

в Біблії короля Якова – *slothful* і *dull*. Саме останній синонім влучно використала Віра Річ у перекладі фіналу поеми. Перекладачка підсилила його ефект завдяки повтору, якого немає в оригінальному фіналі, і контрасту зі словом *nation* (*of heroes*) – у Франка *люд (героїв)*: «*Ще момент – і прокинуться всі // З остовніння тупого, // І не знатиме жаден, що вмить // Приступило до нього. // Ще момент – і Єгошуї крик // Гірл сто тисяч повторить; // Із номадів лінивих ся мить // Люд героїв сотворить*» [5, т. 5, с. 264] – «*Yet a moment – then all will awake // From their dull languor, // Though no one knows what in this moment // In him starts to clamour! // Yet a moment – the war-cry will come, // Hundred-thousand-fold cheering. // In that moment, dull nomads will turn // To a nation of heroes*» [14, с. 216].

Віра Річ компенсує втрату образу на початку поеми: «*Under their tatters of tents // These nomads lie drowsing*» [14, с. 70]. До того ж перекладачка дуже точно відтворила в першій частині «Мойсея» потрібний повтор вербалізантів іншої ознаки духовного лінивства – сонливості народу Ізраїлю. Окрім вище наведеного прикладу, це: «*Весь Ізраїль дримає*» [5, т. 5, с. 216] – «*All Israel lazes*» [14, с. 74]; «*напівсонні батьки*» [5, т. 5, с. 216] – «*drowsy sires*» [14, с. 74].

Обидва концепти – СОНЛИВІСТЬ і ЛІНОЦІ – І. Франко вербалізував у Мойсеєвому поясненні притчі про терен, чи радше, притчі в притчі, де Ізраїль порівняно із сонливим і лінивим послом, який може не донести Господнє послання до мети. Віра Річ відтворила обидва ключові слова, однак цього разу переклала *лінох* як *idler*: Переклад вражає розумінням найтонших нюансів значень, адже часто вживане в Біблії короля Якова *idle* (на відміну від *dull*) має простіше значення неробства, особливо лінощів слуги щодо господаря, що відповідає як контексту притчі, так і розмовному стилю слова *лінох*: «*Горе тому нездарі-послу, // Що в ході задрімає // Або, божу зневаживши річ, // І печать розламає! // Вийме інший посольство страшне // Лінохові з долоні, // Побіжить, і осягне мету, // І засяє в короні*» [5, т. 5, с. 227–228] – «*Woe to that envoy uncaring // Who dreams on its journey, // Or else breaks asunder the seal, // The divine command spurning! // Another will seize the dread message, // From the hand of the idler, // He will run with it, win to the goal, // In a crown will shine bright there*» [14, с. 112].

Ще один контекстуальний вербалізант ДУХОВНИХ ЛІНОЦІВ – це *spokій*, що набуває статусу ключового слова в четвертій частині поеми, повторюючись п'ять разів. Мойсей за суджує співплемінників («*небожат*») за прагнення спокою й стверджує, що не спокій – мета Єгови для Ізраїлю. Відповідна частина Второзаконня (П'ята Книга Мойсея) – своєрідний контроверсійний інтертекст цієї біблеми. Пророк застерігає народ: «*І меж тими народами не матимеш впокою, і стопа твоя не знайде супокійного місця*» [15, Второз. 28: 65], однак лише в разі непослуху волі Єгови.

У І. Франка спокій – це і є непослух. Тут спостерігаємо цікаві асоціації з розвідкою «З останніх десятиліть ХІХ віку», де І. Франко пише, що «український народний організм» пережив страшну кризу «гнилого супокою і байдужості» [5, т. 41, с. 508]. Ці слова наводять на спогад про образ *гладка гніль улеглості* [5, с. 579] з Франкового перекладу Байронового «Каїна», що відповідає оригінальному *smooth agonies of adulation* [16, с. 526].

Віра Річ переклала *супокій* як *peace*. Видається, що з урахуванням згаданого нашарування смислів біблійний відповідник *rest* був би доречніший і узгоджувався б із ядровим смислом

ДУХОВНИХ ЛІНОЩІВ. Зазначимо, що *спокій* – одне з ключових слів Франкової поеми «Смерть Каїна», проте тут воно вжито саме в біблійному сенсі *Господнього благословення* («*благий спокій*» [5, т. 1, с. 287]). На початку поеми І. Франко розвиває тематичну лінію, помічену ним ще під час перекладу Байронової містерії, про відсутність спокою в душі Каїна і зробив *неспокій* однією зі спокут, накладених на вбивцю: «<...> *божее клеймо, // Наложене на нього, гнало геть // Від нього всяку твар, усяку смерть // Та гнало геть і сон, і снопкий*» [5, т. 1, с. 274]. Разом зі смертю Каїна здобуває всі ті благословенні дари, що їх його позбавила власна ненависть, насамперед «благий спокій», який він помітив на обличчях людей, що вкусили плід з дерева життя: «*А він лежав, немов дитя, // Вколисане до сну, простягли руки, // З лицем спокійним, ясним*» [5, т. 1, с. 294].

У перекладі поеми «Смерть Каїна» Віра Річ використала чотири різні варіанти для передачі дев'ятикратного повтору з переважанням відповідника *rease*, що ідеально вписується в контекст та інтертекст твору [17].

На перший погляд, здається, що в «Пролозі» до «Мойсея» концепт ЛІНОЩІ в сенсі *духовного лінивства власного народу* не вербалізується. Проте саме цей смисл убачаємо в біблемі *паралітик*, що символізує абсолютну пасивність. У різні періоди Віра Річ запропонувала три варіанти перекладу цієї біблеми: «*Мов паралітик той на роздорожжю, // Людським презирством, ніби струпом вкритий!*» [5, т. 5, с. 212] – “*Like to a cripple at the cross-roads lying // Covered by sores that man’s contempt has scattered!*” [18, p. 7] – “*Like a poor cripple at the cross-roads lying // By mankind’s contempt, as if with scabs bespattered!*” [19, p. 26] – “*Like paralytic at the cross-roads, patient // Covered by man’s scorn, as with scabs and bruises*” [14, с. 66].

В останній версії Віра Річ використала найпростішу, проте найадекватнішу щодо відтворення біблійної інтертекстуальності стратегію, обираючи інтернаціональний варіант *paralytic*. Поза сумнівом перекладачка впізнала новозаповітний інтертекст зцілення розслабленого (саме так названо паралітика в церковнослов’янській Біблії та в усіх українських перекладах Євангелія від Матвія 9: 1–8.). Відтворюючи біблійну інтертекстуальність, Віра Річ зазвичай зверталася до канонічного англomовного перекладу – Біблії короля Якова (1611). У післямові до нового перекладу «Мойсея» перекладачка визнала: «Зважаючи на те, що офіційно схвалений переклад Біблії (Біблія короля Якова) досі вважають найкращим літературним перекладом Біблії англійською, я відчула, що можу дозволити собі вжити кілька архаїзмів, щоб забезпечити природний плін ритму і рими; а також у місцях, де сама тематика, здавалося, їх потребувала» [20, с. 253]. Варіант *cripple* у двох перших версіях Віри Річ, а варіант *the sick man*, що його подає Біблія короля Якова, затирає ідею інертності, духовного паралічу. Натомість інтернаціоналізм *paralytic* вжито майже в усіх англійських перекладах Євангелія від Матвія, зокрема в Новій версії Біблії короля Якова. У цей новозаповітний образ «Прологу» попри контекстуально пейоративну конотацію імпліцитно закладено передбачення про майбутнє зцілення, тобто національне відродження.

Примітки й післямова Віри Річ до двомовного видання «Мойсея» свідчать про неймовірно високу ерудицію перекладачки, її глибоке розуміння інтертекстів поеми. Цікавою полемікою з М. Зеровим видається її заувага про цілковиту доречність у поемі грецького міфу про Оріона й скандинавської легенди про Мідаса, адже, по-перше, така синкретичність властива

й «Божественній комедії» Данте, а, по-друге, цілком доречно в устах Єгови й Азазеля, всезнаючих і існуючих поза часом [20, с. 255].

Подібний синкретизм спостеріг у «Мойсеї» Ю. Шевельов. На його думку, І. Франко «не впав у спокусу стилізації Біблії», а показав зв’язок із сучасністю не через «дешеві алюзії» на злободенне, а через словник [21, с. 242]. Яскравим прикладом цього є друга терцина «Прологу». Тут і біблеїзм *Скрижалі Закону*, що їх Бог дав євреям у пустелі через Мойсея (Вих. 24: 12), проте не кам’яні, а залізні, і частотний старозаповітний образ гною як найгіршого приниження (зазначимо також, що у второканонічній Книзі Сираха *гній* – символ лінощів: «Лінивий схожий на купу гною» [23, Сирах 22: 2]). І несподівано цей ланцюг біблійних інтертекстів завершує сучасний образ бистроїздних поїздів. Пригадується слухна думка К. Біди, що характерною особливістю поезики І. Франка є поєднання світського з релігійним, буденного з духовним [23, с. 139].

Наголосимо, що Віра Річ влучно відтворила біблеїзм *таблиці (скрижалі)* та образну біблему *гній*, дещо розширюючи її й стилізує під Біблію короля Якова. Проте вона не наважилася наслідувати просте перекладацьке рішення іншої перекладачки «Прологу» О. Прокопів (1975): *rapid trains (швидкі поїзди)* [24, с. 69].

Вивіреність біблійних алюзій у перекладі Віри Річ дещо руйнує синкретизм Франкового «Мойсея»: «*Невже тобі на таблицях залізних // Записано в сусідів бути гноєм, // Тяглом у поїздах їх бистроїзних*» [5, т. 5, с. 212] – “*Can it be some iron decalogue for ever // Deems you dung for your neighbours’ fields? Your settled // Fate to draw chariots of their swift endeavour?*” [14, с. 67].

Висновки. Як бачимо, знахідки й неточності (а інколи поєднання обох) у перекладах Віри Річ не випадкові. Це, очевидно, результат обдуманого перекладацької стратегії, що її можна означити як інтелектуальну. Численні опубліковані й чорнові варіанти перекладу одного твору, що часом відрізняються інтерпретацією єдиного слова, свідчать: Віра Річ ретельно відчитувала приховані смисли оригіналу, етимологічні, культурологічні та інтертекстуальні зв’язки ключових слів, а отже, робила своєрідний концептуальний аналіз.

Домінувальна в англomовному світі стратегія «невидимості» перекладачки передбачає, передусім, простоту й гладкість перекладу і є, по суті, антиінтелектуальним, отже, й антиконцептуальним напрямом. Натомість представники не-обуквалістичної школи часто не завдають собі труда глянути далі денотативного значення, залишаючи право відчитування смислів читачам, якщо їх не відлякає антипоетичність такого перекладу. Віру Річ цікавлять не тільки і не стільки денотації, і навіть не конотації, і, безумовно, аж ніяк не прагматичний ефект простоти сприйняття, а саме концепти та інтертексти. Її переклади, особливо переклади метабіблійних творів, – це пошук Логоса, синергетичного згустку культурної інформації, яку людство накопичувало віками й заклало в слово.

Дослідження доводить необхідність прочитання метабіблійної поезії Івана Франка крізь призму цілісного соціокультурного осмислення його біблійних інтертекстів, адже непрямі біблійні чи метабіблійні мотиви часто відлунюють у статтях І. Франка на суспільно-політичні теми.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо аналіз англomовних перекладів поеми І. Франка «Мойсеї» з погляду «опосередкованої інтертекстуальної» природи

перекладу метабіблійного твору, балансування між двома «біблійними світами», що формують національні біблійні концептосфери культури-джерела та вихідної культури.

Література:

1. Brower A. R. *Mirror on mirror. Translation. Imitation. Parody.* Cambridge, Massachusetts: Harvard Univ. Press, 1974. 183 p.
2. Зорівчак Р. Сприйняття творчості та особистості Івана Франка як символу інтелектуальної України в англomовному світі. Українське літературознавство. 2014. Вип. 78. С. 3–14.
3. Лучук О. «Пролог» до поеми Івана Франка «Мойсей» у різночасових перекладах англійською мовою (історико-літературний контекст). Іван Франко – дух, наука, думка, воля: матеріали Міжнар. наук. конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (м. Львів, 27 верес.–1 жовт. 2006 р.). Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Т. 1. С. 1103–1109.
4. Косів Г. Віра Річ. Творчий портрет перекладача. Львів: Піраміда, 2011. 264 с.
5. Франко І.Я. Зібрання творів: у 50 т. / редкол.: С.П. Кирилук (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1976–1986. Т. 1–50.
6. Vine's Expository Dictionary of Biblical Word. Thomas Nelson Publishers, 1985. Biblesoft and International Bible Translators, Inc. 1994.
7. Ніковський А. Український переклад «Гамлета». Шекспір В. Гамлет / пер. М. Старицького; ст. С. Родзевича; ред., ст. й прим. А. Ніковського. Б. м.: Книгоспілка, 1928. С. XXVII–XXXVII.
8. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке. Москва: Российское Библийское Общество, 2001. 176 с.
9. Куліш П. Твори. Берлін: Укр. слово, 1923. Т. 4: Псалми. 115 с.
10. Franko I. Moses / transl. by V. Semenyuk; with a biographical sketch of Ivan Franko by S. Shumeyko. New York: United Ukrainian Organizations of the United States, 1938. 83 p.
11. Franko I. Moses and Other Poems / transl. by A. Hnidj. New York: Atlanta; Los Angeles; Chicago: Vantage Press, 1987. 146 p.
12. Franko I. Moses / transl. by B. Melnyk. Toronto, Ontario, Canada, 2002. 141 p.
13. Franko I. «Moses» and other selected poems / transl. by R. Karpishka, 2016. (Машинопис)
14. Франко І. Мойсей: Поема / Іван Франко: Роем. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 312 с. (укр. та англ. мовами).
15. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / пер. П. Куліш, І. Левицький та І. Пулюй. Київ: Укр. Біблійне Товариство, 2003. 1164 с.
16. Byron G.G. The poetical works. London: Oxford Univ. Press, 1957. 923 p.
17. Franko I. The Death of Cain / transl. by V. Rich. The Ukrainian Review. London: Ukr. Publ. Ltd, 1998. Vol. 45. № 2. P. 5–77.
18. Franko I. Moses (Prologue) / transl. by Vera Rich. The Ukrainian Review. London: Ukr. Publ. Ltd, 1957. Vol. IV. № 1. P. 7–8.
19. Franko I. Moses and other poems by Ivan Franko / transl. by Vera Rich (Moses); P. Cundy (other poems). New York: Harmony Print. Ltd, 1973. P. 23–112.
20. Річ В. Післяслово перекладача / Іван Франко. Мойсей: поема. Іван Франко: Роем (укр. та англ. мовами) / пер. Л. Тарапацької. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. С. 249–257.
21. Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. 2-ге вид. Київ: Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. Кн. 2. Літературознавство / упоряд. І. Дзюба. 1151 с.
22. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / пер. І. Хоменко. Ватикан: Editorial Verbo Divino, 1990. 1422 с.
23. Біда К. Релігійні мотиви в наукових творах Івана Франка. Фенікс. 1956. Ч. 7. С. 1–8.
24. Franko I. Moses (Prologue) / transl. by O. Prokopiv. The Ukrainian Review. 1975. № 2. P. 69–70.

Дзера О. В. Вербалізація біблейського концепта ЛЕНЬ в поемі Івана Франка «Мойсей» і його ревербалізація в перекладі Веры Річ

Анотація. Стаття посвячена дослідженню стратегії Веры Річ стосовно ревербалізації біблейського концепта ЛЕНЬ, актуалізованого в поемі І. Франка «Мойсей». Доказано, що в творчестві І. Франка даний біблейський концепт насилає актуальні соціокультурні значення, які прослідковуються в його оригінальних і перекладних творах, а також статтях на соціально-політичну тематику. Искусное сочетание біблейського, національного, соціального і індивідуального дуже ускладнює сприйняття і відтворення поезії різними особистостями і соціальними суб'єктами з своєю історією і, відповідно, власними асоціаціями, викликаними П'ятикнижжям. Прочитанню національно-маркованих значень біблєм оригінала сприяв той факт, що британка Вера Річ володела достатньою фоновією інформацією завдяки неустійчавій дослідницькій роботі і науковим контактам з Україною.

Ключевые слова: біблема, інтертекстуальність, концепт, концептосфера, ревербалізація концепта, перекладна стратегія.

Dzera O. Verbalization of the biblical concept SLOTH in Ivan Franko's poem "Moses" and its reverbalization in Vera Rich's translation

Summary. The article elucidates Vera Rich's strategy of reverbalizing the biblical concept SLOTH actualized in Ivan Franko's poem "Moses". It is proved that in Franko's creative legacy this biblical concept accumulates social and cultural senses, which are made manifest in his original and translated works as well as in his articles on social and political issues. The artistic combination of biblical, national, social and individual senses complicates the perception and reproduction of the poem by different personalities and social agents with their own history and associations evoked by the Pentateuch. Adequate interpretation of nationally-marked senses of the original bibleme is enhanced by the fact that Vera Rich, being British, acquired substantial background information due to her indefatigable research work and scholarly contacts with Ukraine.

Key words: bibleme, intertextuality, concept, conceptual sphere, reverbalization of the concept, translation strategy.